

درس ۱۳ تحولات سیاسی و اقتصادی ایران در دوره صفوی

۱ - مهمترین پیامد اجتماعی و مذهبی هجوم مغول به ایران چه بود ؟

مهمترین پیامد اجتماعی و مذهبی هجوم مغول به ایران ، (گسترش تصوف و تشیع) و (پیوند روزافزون آنها با یکدیگر) بود .

۲- طریقت های صوفیانه و مذهب شیعه در ایران چگونه گسترش یافتند ؟

دردوران (مغولان و تیموریان) فعالیت طریقت های صوفیانه در ایران به طور چشمگیری افزایش یافت و مردم به مشایخ و رهبران طریقت های صوفی بیشترگرایش یافتند . مذهب شیعه که با آغاز ورود اسلام به ایران راه یافته بود ، پس از سقوط خلافت عباسی به طور محسوسی گسترش یافت ، به گونه ای که شیعیان (در سده های ۸ و ۹ هجری) در مناطقی از ایران به حکومت رسیدند .

۳- کدام طریقت صوفیانه در دوره ایلخانان و به رهبری چه کسی در ایران شکل گرفت ؟

یکی از طریقت های صوفیانه که در دوره ایلخانان در ایران شکل گرفت (طریقت صفوی) بود . بنیانگذار و رهبر معنوی این طریقت که (صفویان) نام خود را از او گرفته اند ، شیخ صفی الدین اردبیلی (۶۵۰ - ۷۳۰ ق) شاگرد و مرید شیخ زاهد گیلانی بود .

۴- طریقت صفوی در کدام سرزمین ها گسترش یافت ؟

طریقت صفوی در زمان جانشینان شیخ صفی در سراسر (ایران و آسیای صغیر) گسترش یافت و مریدان بسیاری را به ویژه از میان قبایل ترک جذب کرد .

۵- طریقت صفوی تحت چه شرایطی به مذهب تشیع گرایش یافت و سپس به چه نهضتی تبدیل شد ؟

طریقت صفوی (تحت تاثیر شرایط فکری و فرهنگی جامعه ایران) ، نخست به مذهب تشیع گرایش یافت و سپس تبدیل به جنبشی (سیاسی مذهبی) شد .

۶- رهبران طریقت صفوی به چه نوع فعالیت هایی روی آوردند ؟

با اینکه در تصوف ، عزلت جویی و دوری از امور دنیوی ترویج می شود ، رهبران طریقت صفوی به فعالیت های سیاسی و نظامی روی آوردند . این فعالیت ها ، رهبران طریقت صفوی را در رقابت سیاسی و دشمنی با حاکمان سلسله های قراقویونلو و آق قویونلو درگیر ساخت .

۷- طی چه حوادثی، تجربه مفید و مناسبی برای صفویان در راه کسب قدرت سیاسی به دست آمد ؟
مشایخ طریقت صفوی در دشمنی و درگیری با حاکمان قراقویونلو و آق قویونلو ، چند تن از رهبران طریقت کشته شدند ؛ و این تجربه مفید و مناسبی برای صفویان در راه کسب قدرت سیاسی بود .

۸- شاه اسماعیل پس از کدام پیروزی ، چگونه و در کجا حکومت صفوی را تشکیل داد ؟
در آغاز (سده ۱۰ هجری) اوضاع سیاسی ایران دچار آشفتگی و تفرقه زیادی شده بود . سلسله آق قویونلو که بر قسمت هایی از غرب و جنوب ایران حکومت می کرد به نهایت ضعف و انحطاط رسیده بود . در این شرایط ، اسماعیل پسر شیخ حیدر با سپاهی متشکل از ایلات و طوایف مختلف قزلباش ، آق قویونلوها را شکست داد و پس از تصرف تبریز ، در آن شهر به عنوان پادشاه ایران تاجگذاری کرد (۹۰۷ ق) .

۹- مهمترین اقدام شاه اسماعیل پس از رسیدن به حکومت چه بود ؟
(رسمی کردن مذهب شیعه دوازده امامی بود) .

۱۰- رسمی کردن مذهب شیعه توسط شاه اسماعیل در ایران چه پیامدهایی داشت ؟

- ۱- بسیاری از شیعیان در خدمت دولت نوپای صفوی قرار گرفتند .
- ۲- این اقدام موجب تمایز آشکار ایران از همسایگان مسلمان خود به ویژه امپراتوری عثمانی در غرب و ازبکان و گورکانیان هند در شرق شد .

۱۱- شاه اسماعیل چگونه موجبات وحدت سیاسی و جغرافیایی ایران را فراهم ساخت ؟
شاه اسماعیل طی لشکرکشی و جنگ های مختلف ، (مدعیان داخلی به ویژه حکام محلی) را از میان برداشت و موجبات وحدت سیاسی و جغرافیایی ایران را فراهم ساخت .

۱۲- شاه اسماعیل چگونه به مقابله با دشمنان خارجی پرداخت ؟
شاه اسماعیل پس از فراهم ساختن موجبات وحدت سیاسی و جغرافیایی ایران ، به مقابله با دشمنان خارجی شتافت . ابتدا ازبکان را که به خراسان تاخته بودند و مشغول قتل و غارت مردم بودند ، شکست داد و سرکرده آنان شیبک خان را کشت (۹۱۶ ق) و به دنبال این پیروزی بخش وسیعی از سرزمین های شرق ایران را تا رود جیحون (آمویه) تحت حاکمیت صفویان درآورد .

۱۴- شاه اسماعیل با کدام دشمنان خارجی روبرو شد ؟

- ۱- ازبکان در شرق (که سرکرده آنان شیبک خان بود)
- ۲- امپراتوری عثمانی در غرب (سلطان سلیم که امپراتور آن بود)

۱۵- شاه اسماعیل چگونه به جنگ با سلطان سلیم پرداخت و نتیجه آن چه بود ؟

شاه اسماعیل آماده نبرد با سلطان سلیم امپراتور عثمانی شد که با لشکری پرشمار به سوی ایران در حرکت بود . در جنگ شدیدی که در دشت **چالدران** در گرفت ، سپاهیان شاه اسماعیل با وجود شجاعت و رشادتی که از خود نشان دادند ، در برابر **آتش توپخانه و دیگر جنگ افزارهای آتشین** دشمن ، کاری از پیش نبردند و **شکست خوردند** (۹۲۰ ق) و تبریز پایتخت صفویان برای مدتی به اشغال عثمانی درآمد .

۱۶- بهانه سلطان سلیم و علت واقعی حمله او به ایران چه بود ؟

سلطان سلیم (فعالیت مریدان طریقت صفوی در قلمرو خود را بهانه این لشکرکشی گسترده) قرارداد ؛ اما علت واقعی آن (ترس و نگرانی او از ایجاد حکومت قدرتمند صفوی بود) .

۱۷- پس از شاه اسماعیل چه کسی جانشین او شد ؟

پس از مرگ شاه اسماعیل ، پسرش **تهماسب** در ده سالگی به حکومت رسید .

۱۸- در آغاز سالهای پادشاهی شاه تهماسب اوضاع حکومت صفوی چگونه بود ؟

اوضاع حکومت صفوی بسیار آشفته و نابسامان بود :

- ۱- از یک سو ، سران ایلات قزلباش به خود سری و نافرمانی پرداخته و به نزاع با یکدیگر برخاستند .
- ۲- از سوی دیگر ، (ازبکان از شرق) و (عثمانی از غرب) به مرزهای ایران هجوم آوردند .

۱۹- شاه تهماسب چگونه توانست پایه های حکومت صفوی را تثبیت و تحکیم سازد ؟

- ۱- شاه تهماسب به تدریج زمام امور را به دست گرفت و به سرکشی سران قزلباش پایان داد .
- ۲- سپس ازبکان را شکست داد و آنان را از خراسان عقب راند .
- ۳- و با اتخاذ تدابیر مناسب ، تهاجمات پیاپی ارتش عثمانی به خاک ایران را دفع کرد .

بدینگونه شاه تهماسب در دوران ۵۴ ساله پادشاهی خود ، (با اتخاذ تدابیر و سیاست های مناسب داخلی و خارجی) توانست (پایه های حکومت صفوی را تثبیت و تحکیم) سازد .

۲۰- اوضاع سیاسی حکومت صفوی را پس از شاه تهماسب بنویسید .

پس از مرگ شاه تهماسب ، در دوره کوتاه حکومت (شاه اسماعیل دوم) و (سلطان محمد خدا بنده) ، دوباره حکومت صفوی دچار هرج و مرج و بی ثباتی شد . از این رو زمانی که شاهزاده جوانی از خاندان صفوی به نام (عباس اول) به پادشاهی رسید (۹۹۶ ق) اوضاع داخلی و خارجی ایران به شدت نابسامان بود .

۲۱- در آغاز به حکومت رسیدن شاه عباس اول ، اوضاع داخلی و خارجی ایران چگونه بود ؟

۱- سران قزلباش به جان هم افتاده و شاه را بازیچه اهداف و اغراض طایفه و ایل خود قرار داده بودند .

۲- در غرب ، ارتش عثمانی ، مناطق وسیعی از خاک ایران را اشغال کرده بود .

۳- در شرق ، ولایت خراسان ، هدف (تهاجم و تخریب شدید) ازبکان قرار داشت .

۲۲- شاه عباس اول برای نجات کشور از مشکلات داخلی و خارجی دست به چه اقداماتی زد ؟

۱- ایجاد ثبات سیاسی و برقراری نظم و امنیت در داخل کشور .

۲- نوسازی تشکیلات و تجهیزات سپاه .

۳- توسعه اقتصادی ، اجتماعی ، فرهنگی .

۴- انتقال پایتخت از قزوین به اصفهان .

۵- بیرون راندن نیروهای بیگانه از خاک ایران .

۲۳- شاه عباس اول برای ایجاد ثبات سیاسی و برقراری نظم و امنیت داخلی چه کرد ؟

برای تحقق این هدف (امرای سرکش و طغیانگر قزلباش) را سرکوب کرد و (قدرت سیاسی و نظامی) آنان را به طور چشمگیری کاهش داد .

۲۴- سپاه صفوی تا زمان شاه عباس اول از چه نیروهایی تشکیل می شد ؟ سپاه صفوی تا زمان شاه

عباس اول ، متشکل از جنگاوران ایلات مختلف (قزلباشان) بود ، و سران ایلات هرگاه فرصت می یافتند ، با تکیه بر نیروهای ایل خود ، به سرکشی و خودسری می پرداختند .

۲۵- اصلاحات نظامی شاه عباس اول را بنویسید .

شاه عباس اول برای (تقویت قدرت سیاسی و نظامی دولت مرکزی) و (کاهش قدرت سیاسی و نظامی امیران و ایلات قزلباش) اقدام به (ایجاد سپاه دائمی و حرفه ای) کرد که کاملاً " (مطیع و وفادار) به شخص او بود .

۲۶- شاه عباس اول برای تشکیل ارتش دائمی از چه نیروهایی استفاده کرد ؟ بیشتر افراد از میان

جوانان گرجی ، ارمنی ، چرگسی تازه مسلمان برگزیده شدند ، دسته های تفنگچی و توپخانه به سپاه جدید افزوده شد و افرادی از میان جنگاوران این سپاه به فرماندهی کل و یا فرماندهی هر یک از واحدهای مختلف رسیدند از جمله آنان **الله وردی خان گرجی** بود که به بالاترین مقامات نظامی رسید .

۲۷- شاه عباس اول برای پرداخت حقوق و تامین تدارکات و تجهیزات سپاه جدید چه کرد ؟
شاه عباس اول برای (پرداخت حقوق) و (تامین تدارکات و تجهیزات) سپاه جدید ، زمین های فراوانی را به (املاک خاصه پادشاهی) تبدیل کرد .

۲۸- شاه عباس اول چرا و چگونه به توسعه اقتصادی ، اجتماعی ، فرهنگی پرداخت ؟
شاه عباس اول برای (بهبود وضع مردم و رفاه و آسایش عمومی) اقدام به اصلاحات زیادی کرد :

- ۱- انجام کارهای عمرانی مانند : (ایجاد کارگاه های بافندگی ، جاده سازی ، ساخت بناهای مختلف مانند پل ها ، مسجدها ، کاروانسراها ، مدرسه ها ، سدها ، قنات ها .
- ۲- گسترش مناسبات اقتصادی با کشورهای اروپایی و همسایگان .
- ۳- توسعه تجارت خارجی . (از جمله این اقدامات بودند)

۲۹- شاه عباس اول پایتخت صفوی را به کجا انتقال داد و علت آن چه بود ؟
شاه عباس اول به دلایل سیاسی ، نظامی ، اقتصادی پایتخت را از قزوین به اصفهان منتقل کرد و با استفاده از اصول مهندسی و شهرسازی ، این شهر را به یکی از زیباترین و آبادترین شهرهای جهان تبدیل نمود . او گروهی از ارامنه را در این شهر جای داد و از دانش ها و تجارب فنی ، اقتصادی و تجاری آنان به نفع کشور استفاده کرد .

۳۰- شاه عباس اول پس از چه اقداماتی خود را آماده مقابله با دشمنان خارجی کرد ؟
شاه عباس اول پس از (پایان دادن به سرکشی امرای قزلباش) و (سامان دادن اوضاع داخلی) آماده مقابله با دشمنان خارجی شد .

۳۱- شاه عباس اول چگونه به مقابله با دشمنان خارجی پرداخت و آنان را از خاک ایران بیرون راند ؟
اوبه خوبی تشخیص داد که درگیری همزمان با (مهاجمان ازبک در شرق) و (ارتش قدرتمند عثمانی در غرب) ، احتمال موفقیت را کاهش می دهد . به این دلیل :

- ۱- با عثمانی صلح کرد و به خراسان لشکر کشید و با وارد ساختن ضربه ای سنگین بر (ازبکان) آنان را عقب راند .
- ۲- سپس به صورت برق آسا سپاه صفوی را به آذربایجان برد و با حمله غافلگیرانه ای ، نیروهای عثمانی را شکست داد و مناطق اشغالی شمال غرب کشور را آزاد کرد و علاوه بر آن عراق و عتبات عالیات را به قلمرو صفوی افزود .

۳۲- موفقیت نظامی صفویان در زمان شاه عباس اول در خلیج فارس چه بود ؟

یکی از موفقیت های نظامی صفویان در عصر شاه عباس اول (بیرون راندن پرتغالی ها از خلیج فارس) بود . ایران در آن زمان فاقد نیروی دریایی بود اما سپاه صفوی با کمک کشتی های انگلیسی توانست سواحل و جزایر ایرانی خلیج فارس را که بیش از یک قرن در اشغال پرتغالی ها بود آزاد سازد .

۳۳- شاه عباس اول چگونه ایران را به یکی از مراکز بزرگ سیاسی و اقتصادی جهان تبدیل کرد ؟

شاه عباس اول ، طی ۴۲ سال زمامداری ، با اقدامات خردمندانه و بهره گیری از مشاوران آگاه ، ایران را به یکی از کانون های بزرگ سیاسی و اقتصادی جهان تبدیل کرد . به این جهت بسیاری از مورخان و محققان عصر شاه عباس را (عصر اقتدار و شکوفایی سلسله صفوی) قلمداد می کنند .

۳۴- بسیاری از محققان و مورخان ، عصر شاه عباس اول چه نامیده اند ؟

بسیاری از مورخان و محققان عصر شاه عباس را (عصر اقتدار و شکوفایی سلسله صفوی) قلمداد کرده اند .

۳۵- ضعف و انحطاط صفوی از چه زمانی آغاز شد ؟

از زمان شاه صفی ، جانشین و نوه شاه عباس اول ، که از تعادل روحی و سلامت عقل بهره کافی نداشت ، ضعف و انحطاط صفوی آغاز شد .

۳۶- شاه صفی دستور قتل چه کسی را داد و کدام شهر در زمان او از ایران جدا شد ؟

او دستور قتل سردار با کفایتی مانند (امام قلی خان) حاکم فارس را داد و در زمان او قندهار توسط گورکانیان از ایران جدا شد .

۳۷- شاه عباس دوم برای جبران ضعف زمان شاه صفی چه کرد ؟

شاه عباس دوم پسر و جانشین شاه صفی که نسبت به پدر شجاعت و لیاقت بیشتری داشت ، قندهار را پس گرفت ، ولی نتوانست روند ضعف و انحطاط حکومت صفویان را متوقف سازد .

۳۸- در زمان حکومت چه کسی روند انحطاط و زوال حکومت صفوی شدت بیشتری یافت ؟

با آغاز حکومت شاه سلیمان ، روند انحطاط و زوال صفویان شدت گرفت . او با اصول کشورداری بیگانه بود و در زمان او (اعضای حرم سرا) نفوذ زیادی داشتند و در اداره امور حکومت دخالت می کردند .

۳۹- در زمان چه کسی حکومت صفوی به نهایت ضعف و انحطاط خود رسید و دلایل آن چه بود ؟
در نتیجه نفوذ و دخالت حرمسرا ، شاهزاده بی کفایتی مانند (حسین میرزا) به عنوان جانشین شاه سلیمان انتخاب شد . در زمان شاه سلطان حسین ، حکومت صفوی به نهایت ضعف و انحطاط رسید .

۴۰- به چه دلایلی در زمان شاه سلطان حسین ، حکومت صفوی به نهایت ضعف و انحطاط رسید ؟
شاه سلطان حسین ، ضعیف و بی اراده بود و به امور مملکت توجه لازم را نداشت و به شدت تحت نفوذ درباریان و مشاوران خرافه پرست و نالایق بود .

در زمان او اختلاف و درگیری میان مقامات کشوری (اهل قلم) و مقامات لشکری (اهل شمشیر) افزایش یافت و اداره امور حکومت را دچار اخلاص و بی نظمی کرد . کشاورزی ، صنعت ، تجارت نیز دچار رکود و سستی شد . تعصبات مذهبی و فشار بر اقلیت های دینی افزایش یافت و باعث نارضایتی گروه هایی از مردم ایران گردید .

۴۱- آخرین پادشاه حکومت صفوی چه کسی بود ؟ (شاه سلطان حسین)

۴۲- در زمان شاه سلطان حسین چه شورشی به وجود آمد و مهمترین پیامد آن چه بود ؟
طایفه ای از (افغان های شهرقندهار) سر به شورش نهادند . شورشیان با آگاهی از وضع آشفته و نابسامان حکومت صفوی ، به سوی اصفهان حرکت کردند و با تسخیر پایتخت صفوی ، به حیات آن حکومت پایان دادند .

شورش افغان ها و تسخیر اصفهان ، یک تهاجم خارجی نبود ، زیرا قندهار بخشی از قلمرو صفوی بود .

۴۳- رکن اصلی و مهم فعالیت های اقتصادی عصر صفوی و عامل رونق آن چه بود ؟

(کشاورزی) و (دامداری) رکن مهم فعالیت های اقتصادی در عصر صفوی بود .

(ثبات و امنیت سیاسی و اجتماعی) موجب رونق اقتصادی در شهرها و روستاهای ایران شده بود .

۴۴- اخذ مالیات در دوره صفوی چگونه انجام می گرفت ؟

دولت برای اداره امور از (کشاورزان و دامداران) مالیات می گرفت .

دامداران تحت عنوان (چوپان بیگی) مبالغی مالیات می پرداختند .

بازار ، (قلب اقتصاد شهری) بود . گروه های مختلف اصناف و پیشه وران و صنعتگران در بازار فعالیت می کردند و کالاهای خود را در معرض فروش می گذاشتند و در (قبال حفظ امنیت) به دولت مالیات می دادند .

۴۵- وضع بازارهای عصر صفوی چگونه بود ؟

بازارهای عصر صفوی ، ارزنده ترین و زیباترین بازارهای جهان بود . در هر بازاری ، راسته هایی وجود داشت که در هر کدام از آنها (یک صنف) فعالیت می کرد ، مانند : راسته زرگرها ، تفنگ سازها ، آهنگران ، کلاه دوزها . (بازارهای اصفهان و کرمان از شکوهمندترین بازارهای ایران) بودند .

۴۶- در دوره صفوی ، زمین ها به چند دسته تقسیم می شدند ؟

- ۱- اراضی ممالک : این دسته از اراضی در اختیار و تملک **والیان ایالت ها** بود و آنها این زمین ها را در میان زیردستان خود تقسیم می کردند .
- ۲- اراضی خاصه : این زمین ها **متعلق به شخص شاه** بود ، به ویژه **از زمان شاه عباس** ، درآمد آن زمین ها برای اداره ارتش هزینه می شد .
- ۳- اراضی وقفی : این اراضی توسط **مردم یا شاه وقف می شد** . گاهی مردم برای **جلوگیری از دست اندازی حکام** ، زمین ها را وقف می کردند .
- ۴- **املاک خصوصی** : این زمین ها بسیار ناچیز بوده و همواره در معرض مصادره قرار داشتند .

۴۷- تجارت خارجی ایران در زمان صفوی دارای چه اهمیتی بود ؟

(**تجارت خارجی و بین المللی**) در این دوره **رشد فراوانی** داشت و **ایران به یکی از کانون های مهم تجارت در (آسیا) تبدیل شد** .

۴۸- مردم در معاملات خود در دوره صفوی از چه سکه هایی استفاده می کردند ؟

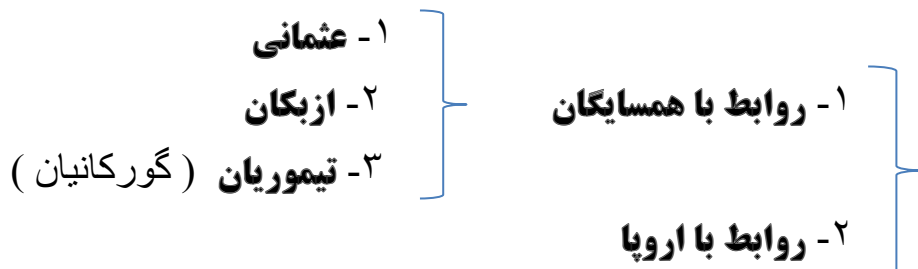
مردم در معاملات و داد و ستدهای خود از سکه هایی استفاده می کردند که با توجه به ارزش آنها عبارت بودند از : **عباسی ، محمودی ، شاهی ، بیستی ، و سکه های مسی به نام (غازبکه)** .

۴۹- روابط خارجی ایران در دوره صفوی دارای چه اهمیتی بود ؟

(**تاسیس حکومت صفوی**) از نظر روابط خارجی ، نقطه عطفی در (**تاریخ ایران اسلامی**) به شمار می آید ؛ زیرا که قبل از آن ، ایران شاهد **چنین دیپلوماسی فعالی در عرصه بین المللی** نبود .

۵۰- تاریخ روابط خارجی ایران در عصر صفوی در چند بخش مورد بررسی قرار می گیرد ؟

۵۱- همسایگان ایران را در زمان صفویان نام ببرید .

امپراتوری عثمانی در غرب ، ازبکان در شرق ، تیموریان (گورکانیان) در هند .

۵۱- علت دشمنی امپراتوری عثمانی با ایران همزمان با تشکیل حکومت صفوی چه بود ؟

زمانی که حکومت صفوی در ایران روی کار آمد ، (قدرت امپراتوری عثمانی در حال اوج گرفتن بود) سلاطین عثمانی خود را (خلیفه و فرمانروای تمامی مسلمانان) قلمداد می کردند و در پی تسلط کامل بر جهان اسلام بودند . در آن زمان ارتش عثمانی به سرعت در خاک اروپا پیشروی می کرد . به این دلایل ، امپراتوری عثمانی ، تشکیل حکومت قدرتمند صفوی را در ایران ، تهدیدی برای خود ، و مانع جدی برای توسعه طلبی خود تلقی کرده و با آن به ستیز و دشمنی پرداخت .

۵۲- سلطان سلیم با چه قصدی در زمان شاه اسماعیل اول به ایران حمله کرد ؟

چند سال پس از به قدرت رسیدن شاه اسماعیل اول ، سلطان سلیم عثمانی با لشکری بزرگ و به قصد (نابودی حکومت نوپای صفوی) به سوی ایران حرکت کرد . سپاه عثمانی پس از (قتل عام شیعیان و مریدان صفوی در آسیای صغیر) ، در چالدران ، ایرانیان را شکست داد .

۵۳- سلاطین عثمانی عاقبت به چه دلیل دست از حمله به ایران برداشتند ؟

پس از سلطان سلیم ، دیگر سلاطین عثمانی بارها به ایران حمله کردند ، اما صفویان با درک شرایط ، به شیوه های مختلف در برابر دشمن ایستادگی کردند . در نتیجه چنین مقاومتی ، برخی از سلاطین عثمانی به ناچار از جنگ با ایران دست برداشتند و قرارداد صلح میان دو کشور امضا شد .

۵۴- ازبکان چه کسانی بودند و در آغاز حکومت صفویان در شرق ایران دست به چه فعالیتی زدند ؟

ازبکان از اعیان جوجی (پسر چنگیز خان مغول) بودند . آنان با شکست دادن تیموریان ، شهرها و روستاهای آباد و ثروتمند ماوراءالنهر را تصرف کردند .

۵۵- شاه اسماعیل چگونه حملات ازبکان به شرق ایران را متوقف ساخت ؟
مقارن روی کار آمدن صفویان در ایران ، شیبک خان ازبک (۸۵۵ - ۹۱۶ ق) در خراسان مشغول تاخت و تاز و قتل و غارت بود . شاه اسماعیل در نبرد (مرو) او را شکست داد و کشت و ضربه ای قاطع بر (ازبکان) وارد ساخت (۹۱۶ ق) .

۵۶- ازبکان در دوره صفوی با حمایت و هماهنگی کدام دولت از شرق به ایران حمله می کردند ؟
حاکمان ازبک ، روابط گرمی با حکومت عثمانی داشتند و در حمله به قلمرو صفوی به صورت هماهنگ عمل می کردند .

۵۷- نتیجه حملات ازبکان در دوران شاه تهماسب و شاه عباس به ایران چه بود ؟
در دوران شاه تهماسب و شاه عباس اول نیز (ازبکان) ، (خراسان) را مورد تهاجم و غارت قرار دادند ، اما سپاه صفوی آنان را قاطعانه شکست داد .

۵۸- گورکانیان هند را چه کسی به وجود آورد ؟
همزمان با قدرت یابی دولت صفوی در ایران ، یکی از نوادگان (تیمور) به نام (ظهیرالدین محمد بابر) در هندوستان قدرت را به دست گرفت و دولتی را به وجود آورد که به این نام ها شهرت یافت :
(تیموریان هند) یا (گورکانیان هند) و یا (مغولان کبیر) معروف شد .

۵۹- روابط حکومت صفویان با تیموریان هند چگونه بود ؟
گرچه دو دولت بر سر مسئله قندهار با یکدیگر اختلاف داشتند و این شهر چند بار میان دو طرف دست به دست شد ، در مجموع ، روابط آنها حسنه بود . در آن دوره (مناسبات سیاسی ، فرهنگی ، تجاری) عمیقی میان دو کشور برقرار شد . در عصر صفوی ، با مهاجرت گسترده شاعران ، نویسندگان ، دانشمندان ، معماران ، هنرمندان ایرانی به هندوستان ، فرهنگ و هنر ، و ادب فارسی در آن سرزمین شکوفا شد .

۶۰- (تاج محل) در هندوستان در چه دوره ای و به دست چه کسانی ساخته شد ؟
(تاج محل) یکی از پرآوازه ترین بناهای تاریخی توسط معماران ایرانی در دوره گورکانیان هند طراحی و ساخته شد .

۶۱- قندهار در دوره صفوی برای ایران از چه اهمیتی برخوردار بود ؟

قندهار با توجه به موقعیت ممتاز اقتصادی و نظامی طی دو قرن و اندی ، ۱۵ بار بین ایران و هند (در دوره صفویان در ایران و گورکانیان در هند) دست به دست شد . این شهر برای حفظ مناطق شرقی و درآمدهای گمرکی ، برای ایران از اهمیت خاصی برخوردار بود .

۶۲- در دوره حکومت صفوی چه عواملی در توسعه روابط ایران و اروپا نقش بسزایی داشتند ؟

روابط ایران با کشورهای اروپایی در دوره صفوی وارد مرحله تازه ای شد و ابعاد وسیعی یافت . دو عامل در توسعه روابط صفویان با اروپاییان نقش بسزایی داشت :

۱- تهاجم گسترده ارتش عثمانی به اروپا ، کشورهای اروپایی را به دوستی و اتحاد با رقیبان و دشمنان عثمانی تشویق کرد . از این رو ، دولت های اروپایی برای کاستن از حملات عثمانی به سرزمین های خود ، در صدد ایجاد روابط دوستانه با دولت صفوی برآمدند ، تا علیه عثمانی با یکدیگر متحد شوند .

۲- عامل دیگر در توسعه روابط ایران و اروپا در زمان صفوی ، انگیزه ها و هدفهای اقتصادی و تجاری بود . زمانی که صفویان حکومت خود را تشکیل می دادند ، اروپاییان ، تازه مسیر های دریایی جدیدی را برای رسیدن به ایران ، هند ، و کشورهای شرق آسیا کشف کرده بودند . به دنبال اکتشافات جغرافیایی ، فعالیت های استعماری کشورهای اروپا آغاز شد .

۶۳- نخستین استعمارگرانی که به اقیانوس هند و خلیج فارس رسیدند که بودند ؟ پرتغالی ها نخستین اروپاییانی بودند که از طریق راههای دریایی جدید به اقیانوس هند و خلیج فارس رسیدند .

۶۴- استعمارگرانی را که به اقیانوس هند و خلیج فارس راه یافتند به ترتیب نام ببرید . پرتغالی ها ، انگلیسی ها ، فرانسوی ها ، هلندی ها .

۶۵- شاه عباس اول به کدام کشورهای اروپایی اجازه تجارت در خلیج فارس را داد و انگیزه او چه بود ؟ شاه عباس اول به (انگلیسی ها ، فرانسوی ها ، هلندی ها) اجازه داد در خلیج فارس پایگاه های تجاری برای خود ایجاد کنند . او به انگیزه : (انگیزه ها ، عوامل یا دلایل)

۱- (بهره برداری از دانش نظامی و فنی اروپاییان)

۲- (توسعه تجارت خارجی)

کوشید روابط و مناسبات دوستانه ای با کشورهای اروپایی برقرار سازد .

(شاه عباس اول به چه دلایلی اجازه تجارت به اروپاییان در خلیج فارس را داد ؟)

۶۶- یکی از منابع عمده خزانه سلطنتی در زمان شاه عباس اول چه بود ؟
(تجارت ابریشم) بود توسط تجار ایرانی ارمنی ، زیر نظر شاه عباس انجام می شد . (تجار اروپایی)
و (کمپانی های مختلف هند شرقی) مشتری اصلی ابریشم ایران بودند .

۶۷- آیا اروپاییان در دوره صفوی قادر به تحمیل اهداف خود به ایران بودند ؟
اروپاییان در عصر صفوی ، قادر به تحمیل اهداف خود به دولت ایران نبودند و صفویان با اقتدار از
روابط با اروپا در جهت اهداف خود سود می بردند .

۶۸- در اواخر دوره صفوی روابط ایران و اروپا از چه لحاظ توسعه یافت ؟
در اواخر عصر صفوی ، (روابط فرهنگی ایران و اروپا) توسعه یافت .
(وجود تعداد زیاد سیاحان اروپایی و سفرای آن کشورها در ایران) ، نشانه گسترش این روابط در
عصر صفوی است .

پایان درس ۱۳